

ФІЛОСОФІЯ ПОЛІТИКИ PHILOSOPHY OF POLITICS

УДК 32:316.64]:355.01](470:477)

DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2023-15-92-16>

ГОЛОВНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СУСПІЛЬСТВА)

ВІТАЛІЙ, АЛЄЙНИК¹

Анотація

Ця стаття розглядає головні соціально-політичні та світоглядні виклики, з якими стикається Україна під час повномасштабної російсько-української війни та може гіпотетично зіштовхнутися після її завершення. Вона аналізує російську агресію як реалізацію рішень політичного керівництва РФ про ведення колоніальної війни, що супроводжується анексіями та запереченням прав української нації на існування. Стаття наголошує на тому, що Росія продовжує використовувати військову силу, як основний інструмент зовнішньої політики, поряд із агресивною пропагандою та інформаційно-психологічними спецопераціями, що провокують ворожнечу та геноцид стосовно української нації. Стаття наголошує на необхідності аналізу, прогнозування та своєчасного реагування на головні виклики, з якими може зіштовхнутися Україна на шляху до перемоги над агресором і розвитку власної державності, підкреслюючи важливість економічного й соціального благополуччя населення, довгострокових гарантій безпеки та еволюції політичної свідомості суспільства. **Постановка проблеми.** В статті авторами розглядаються головні виклики, з якими зіштовхується Україна під час повномасштабної російсько-української війни. Ставиться завдання проаналізувати політичну свідомість суспільства та з'ясувати, як вона впливає на здатність України перемогти в цій війні, а також розбудувати і розвивати власну державність.

Ключові слова: політична свідомість, політична культура суспільства, національна безпека, російсько-українська війна, інформаційно-психологічні спецоперації.

Мета статті: визначити низку головних викликів, що стоять перед Україною в контексті повномасштабної російсько-української війни з точки зору аналізу політичної свідомості суспільства. Важливо дослідити вплив війни на політичну свідомість українського суспільства та визначити, які кроки необхідно зробити для еволюції політичної свідомості в сторону суб'єктності та проактивної участі громадянського суспільства в державному й політичному житті та підтримки національної єдності в стратегічно важливих питаннях. Окреслити можливі ризики та проблеми, які можуть виникнути внаслідок війни, та запропонувати шляхи їх подолання. З'ясувати, як війна впливає на зміну менталітету українського суспільства та які наслідки цього можна очікувати в майбутньому. Розглянути позицію міжнародного співтовариства щодо російсько-української війни та визначити, яку підтримку Україна може отримати у боротьбі з агресією РФ.

Зазначені вище завдання є одними з ключових аспектів дослідження.

Міжнародне співтовариство в своїй риториці переважно висловлює засудження агресії РФ та підтримує територіальну цілісність та суверенітет України. Багато країн надають Україні допомогу в боротьбі з агресією, включаючи військову, економічну та гуманітарну допомогу. Однак, деякі країни залишаються нейтральними або навіть підтримують РФ, що може створювати додаткові виклики для України.

У зв'язку з цим, важливо, щоб Україна продовжувала залучати міжнародну підтримку та співпрацювати з іншими країнами, щоб забезпечити свою національну безпеку та захистити свої інтереси. Також важливо, щоб Україна продовжувала розвивати свою економіку, соціальну та оборонну сферу, щоб забезпечити благополуччя свого населення та зміцнити свою державність.

Таким чином, російсько-українська війна створює значні виклики для України, які вимагають аналізу, прогнозування та своєчасного реагування. Важливо продовжувати залучати міжнародну підтримку та співпрацювати з іншими країнами, щоб забезпечити свою національну безпеку та захистити

Corresponding author:

¹ Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(Миколаїв, Україна)

E-mail: vitalii.alieinyk@chmnu.edu.ua

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-5319-7212>

свої інтереси. Також важливо враховувати фактор електоральної мінливості в зовнішній політиці чинних союзників і звертати більшу увагу на власні ресурси й сили для зміцнення державності та сталого розвитку в майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Через дванадцять місяців після початку повномасштабного вторгнення окупаційних військ Російської Федерації на територію суверенної країни зрозуміло, що проти України ведеться загарбницька колоніальна війна, яка супроводжується абсолютно незаконними анексіями та запереченням права української нації на існування, тим паче в рамках власної незалежної держави. Цей жорстокий і нічим не спровокований акт агресії відображає цілковиту відмову сучасної РФ від дійти від сформованої століттями імперської ідентичності та готовності Росії використовувати військову силу в якості основного інструменту зовнішньої політики поряд із агресивною пропагандистською кампанією, основою якої є міфотворчість, викривлення історії та постійний потік фейкових новин, інформаційно-психологічних спецоперацій, що провокує ворожнечу й геноцид стосовно всього українського. Зазначена агресивна експансіоністська тенденція в російській зовнішній політиці залишається однією з найбільших загроз як українській, так і глобальній безпеці.

В контексті повномасштабної російсько-української війни дуже важливо зупинитись на головних викликах, з якими гіпотетично може зіштовхнутись Україна на шляху до перемоги над агресором і, власне, розбудови та розвитку власної державності, яка має бути підкріплена економічним і соціальним благополуччям населення і довгостроковими гарантуванням безпеки.

Відділ стратегічних комунікацій Європейської служби зовнішніх справ зазначає, що через рік після вторгнення Росії в Україну війна переходить у дещо нову фазу. Після невдалої атаки на Київ навесні 2022 року та приголомшливого контрнаступу українців, який звільнив частину Харківщини на півночі та правобережжя Херсонщини на півдні, президент Росії Володимир Путін активізував каральну кампанію, спрямовану проти цивільних осіб та енергетичної інфраструктури за допомогою БПЛА і ракетного терору. Потрапивши в глухий кут на полі бою, керівництво РФ прагне максимально збільшити кількість українців, змушених проводити зиму в незадовільних умовах. Останніми місяцями лінія фронту змінюється доволі повільно.

Проте бої залишаються запеклими (з багатьма жертвами), і Росія, схоже, готується до великого весняного наступу. Економіка РФ працює на задоволення воєнних потреб держави-агресора, а кремлівський пропагандистський апарат запрацював, поширюючи суміш апокаліптичних загроз та імперських ілюзій (Making Ukrainian Victory Possible, 2023).

За цих обставин союзники України мають рацію, збільшуючи свою військову допомогу, в тому числі шляхом надання бойових танків. Але вкрай важливо також усвідомлювати українському народові, особливо найбільш активним членам громадянського суспільства, з якими викликами стратегічного характеру може потенційно зіткнутися країна на шляху до перемоги над російським агресором і побудови якісно нової та розвиненої держави.

«Ми не можемо ефективно протистояти російському агресору, якщо не будемо чітко усвідомлювати повну картину подій, розуміти місце і роль нашої боротьби у глобальному вимірі. Конфлікт, що розгортається зараз, має комплексний і довгостроковий характер. За багатьма ознаками він є симптомом кризи глобальної системи міжнародної безпеки і дестабілізації світового порядку загалом, що значними темпами посилюється» (Turchynov, 2015).

Беручи до уваги зазначені в 2015 році висновки секретаря Ради національної безпеки і оборони України, актуальність яких у значній мірі зберігається й наразі, можемо визначити низку викликів, які є найбільш актуальними й такими, що провокують кризове становище для українського суспільства, в контексті протистояння повномасштабному вторгненню окупаційних військ Російської Федерації в Україну:

- Відсутність чіткої довгострокової концепції розвитку держави на наступні 20–30 років (чіткого розуміння яку державу будують українці, яких ідеалів і принципів соціальних взаємодій і державотворення дотримуються).

На сьогоднішній день значна частина суспільства, на думку автора, не має чіткого розуміння того, які ідеали, принципи та механізми необхідні для розвитку України в майбутньому. Є ризик того, що незважаючи на тривалість конфлікту та повномасштабну війну проти РФ, значна частина населення може транслувати наратив, пов'язаний із необхідністю відновлення життя, що було до початку повномасштабного воєнного конфлікту. Тут автор має зазначити, що суспільство має чітко

усвідомлювати, що саме старий уклад і минулорічні особливості функціонування політичної системи створили низку передумов того, у якому стані Україна зустрічала повномасштабне вторгнення окупаційних військ на своїй території. І ряд проблем із ВПК, корупцією на більшості щаблів владної вертикалі, недостатньо налагодженим рівнем комунікації між державою та громадянським суспільством і небажання вирішувати й долати виклики сьогодення є лише малою частиною ознак тієї системної соціально-політичної кризи, в яку може зануритися країна.

Можна зробити висновок, що необхідно провести комплексний аналіз викликів, з якими стикається Україна на шляху до свого розвитку, і розробити довгострокову концепцію, яка б відповідала інтересам і потребам українського суспільства та держави.

- Схильність частини суспільства до соціального психозу і підхоплення інформаційно-психологічних спецоперацій (наприклад, ситуації з О. Арестовичем, О. Резніковим тощо), що породжують гостру суспільну реакцію, хвилю ненависті, яка може мати негативні, слабо прогнозовані наслідки, що підсилюється фоном корупційних скандалів, загальної озлобленості та втоми від війни.

Як зазначає дослідник Курілло В.Є., при веденні психологічних та інформаційних спецоперацій цільове повідомлення та його фон використовується ініціатором як із метою зміни психологічного та емоційного стану людей, так і для дезінформації, впливу на процес прийняття політичних (військових) рішень державними діячами та воєначальниками (Курілло, 2017).

Основною метою інформаційних спецоперацій у політиці є отримання певних політичних переваг над супротивниками, контроль інфопростору для ведення інформаційних атак на ворога та ефективного захисту власної інформаційної функції від шкідливих впливів (Курілло, 2017).

Яскравим прикладом ПСО можна назвати ажіотаж довкола нанесених міток на дорогах і будівлях. На початку повномасштабного вторгнення в месенджерах та соцмережах ширилася інформація із закликами їх зафарбовувати, бо нібито ці мітки допомагають ворогу наводити ракети через супутники. Згодом з'ясувалося, що ці позначення були нанесені спеціальною світловідбивною фарбою, яку використовують при геодезичній зйомці і це виключно вузькоспеціалізовані речі й жодного стосунку до воєнних дій

не мають. Вкид про мітки зробили для того, щоб занурити українців у дискомфортну психологічну ситуацію, посяяти паніку та страх. Крім того, чимало неперевіраних Telegram-каналів і нещодавно створених сторінок у соцмережах поширювали недостовірну інформацію щодо ракетних обстрілів і переміщення ворожих військ, вганяючи українців у паніку і позбавляючи критичного мислення (Гранатова, 2023).

Також можна припустити, що в якості основи для ПСО 14 січня 2023 року російська пропаганда використала хибну тезу військового оглядача й позаштатного радника Офісу президента України Олексія Арестовича в прямому етері. В цей день РФ здійснила удар ракетою по житловому будинку, що призвело до багатьох жертв. Російська пропаганда традиційно звинуватила в злочині Україну, заявивши, що жахливих руйнувань начебто завдали сили ППО, що намагалися збити ворожу ракету. В етері Youtube-каналу Олексій Арестович припустив, що у багатоповерхівку в Дніпрі нібито влучила російська ракета, збита українськими силами ППО. Це твердження він згодом спростував і назвав помилковим, проте російські канали комунікації масово підхопили таку заяву, посилаючись на те, що навіть представники Офісу Президента України підтверджують, що Україна винна у вбивстві цивільних громадян.

Очікувано ця ситуація викликала обурення у частини українських політиків, блогерів і військових. В результаті цієї акції ворога інформаційні та психологічні акценти були зміщені з чергового воєнного злочину Росії на інформаційну кампанію проти Олексія Арестовича і поширення ворожнечі всередині українського суспільства.

Таким чином, можна припустити, що в цій ситуації були використані такі методи ПСО як диверсифікація суспільної свідомості (розпоширення уваги загалу та правлячої еліти держави на вирішення різних штучно акцентованих проблем і відволікання тим самим від вирішення нагальних першочергових завдань суспільно-політичного та економічного розвитку, котрі необхідні для нормального функціонування суспільства і держави) та метод відволікання (цілеспрямована заміна однієї інформації іншою; призначення нової інформації – створити альтернативу і перемкнути громадську увагу з однієї конкретної проблеми на іншу) (Курілло, 2017).

- Відстороненість великої частини українського суспільства від актуальної інформаційної повістки або потенційний регрес у питанні

соціальної консолідації у вирішенні низки наявних проблем, що спостерігалось на початку повномасштабної воєнної агресії Російської Федерації.

- Недостатня якість комунікації владних інституцій із суспільством стосовно мотивацій й передумов для прийняття тих чи інших рішень. Наприклад, недостатньо висвітлювалися питання, які були пов'язані зі змінами у грошовому забезпеченні військовослужбовців, що викликало досить напружену дискусію в різних відомствах, держустановах і громадянському суспільстві.

Комунікативна стратегія країни в умовах інформаційного протиборства Російській Федерації має посідати ключову роль у забезпеченні консолідації українського суспільства та забезпеченні підтримки України міжнародним співтовариством у боротьбі зі збройною агресією та подальшій імплементації зовнішнього інвестування у відбудову інфраструктури та економіки України (Іванов, Алейник, 2023).

- Емоційно-психологічний стан українців. Дослідниця Ілона Свеженцева зазначає, що реакція людини регулюється різними гілками нервової системи: симпатичною – вона відповідає за «бийся або тікай» – і парасимпатичною – «сповільнюйся й завмири». Обидві системи покликані тримати індивіда в балансі під час стресових моментів. Утім, під час війни картина змінюється: стрес критично підвищується, баланс у мозку порушується й починає переважати парасимпатична система, яка призводить до появи змін у поведінці, «вимикаючи» усі емоції. Це відбувається для того, щоб індивід міг ефективно функціонувати задля виживання (Свеженцева, 2022). Така ситуація може також впливати й на відстороненість громадян від необхідності допомагати силам оборони та державним інституціям.

Згідно з інформацією Українського інституту майбутнього, який презентував соціологічне дослідження «Емоційно-психологічний стан українців», загальний середній показник оцінки емоційно-психологічного стану становить 2,94 бали (за шкалою від 1 до 5, де 1 – найгірша оцінка, 5 – найкраща оцінка), при цьому найгіршу оцінку 1 бал надали 7% респондентів, 2 бали – 22%, 3 бали – 45%, 4 бали – 21%, 5 балів – 5%. Лише 2% учасників опитування зазначають, що, у порівнянні з попереднім місяцем, їхній емоційно-психологічний стан покращився, 11% – дещо покращився, 46% – не змінився, 33% – дещо погіршився, 8% – суттєво погіршився.

Також в рамках дослідження зафіксовано 3 емоційні прояви, які влучно описують настрої респондентів протягом останнього місяця: «тривога» (57%), «очікування покращень» (46%), «надія» (41%) (Емоційно-психологічний стан українців, 2023).

- Патерналізм у політичній свідомості частини українців. На думку автора, після повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну в політичній свідомості великої кількості українців відбулись суттєві зрушення в бік набуття суб'єктності, проте значна частина суспільства все ще має схильність до патерналістської моделі взаємодії з політичною системою.

Дослідниця Колоколова Марія у найзагальнішому сенсі під патерналізмом розуміє такий спосіб сприйняття держави або будь-якого іншого владного суб'єкта (представника політичної еліти, політичної партії тощо) індивідом, соціальною групою, для якого є характерним покладання відповідальності за індивідуальне/групове благополуччя на владних суб'єктів, відмова від самостійного прийняття рішень, самоорганізації в ситуаціях сприятливих соціальних взаємодій. Патерналізм є станом ціннісної свідомості, проявом ставлення індивіда й колективних соціальних акторів до системи та її владних суб'єктів. Це складне і контрверсійне явище. З одного боку, патерналізм сприяє розвитку у індивідів чи колективних акторів відчуття підтримки, захищеності, відсторонення від різних суспільних проблем. А з іншого – патерналізм пригнічує приватну ініціативу, індивідуальну налаштованість на самореалізацію, на чому будується громадянське суспільство. Найчастіше патерналізм протиставляється таким поняттям, як індивідуальна самореалізація, індивідуальна й колективна самоорганізація та відповідальність, які передбачають цінність свободи й свободу вибору способів дій (Колоколова, 2014).

Віце-президент Українського союзу промисловців та підприємців Валерій Пекар під час Kyiv Jewish Forum зазначає, що за патерналістською моделлю суспільства впливає інша спадщина, яку Україна мусить подолати. Це спадщина пострадянської моделі економіки, в якій переважають великі корпорації і державна власність. Країна має подолати цю спадщину і перейти до економіки, в якій інноваційний бізнес, малий і середній бізнес, що здатен об'єднуватися, створювати інноваційні продукти, експортувати, має не меншу вагу, ніж великі корпорації, а державна

частка в економіці є мінімальною і держава в економіці виконує здебільшого регуляторну функцію. Також, на його думку, українцям необхідно переосмислити власну історію та зняти з неї всі нашірвання комуністичної пропаганди. Важливо подолати спадщину імперськості, залежності від імперії, меншовартості. Якщо Україна це все подолає, то, на переконання віце-президента Українського союзу промисловців та підприємців, країна стане частиною великої сім'ї вільних народів, якою вона фактично ментально вже є (Пекар, 2023).

- Ризик захоплення надмірним оптимізмом і популізмом у сфері масових комунікацій. Йдеться про те, що на початку повномасштабного вторгнення окупаційних військ РФ в Україну єдина установка на перемогу, яка трансливалась як державними, так і недержавними засобами масової комунікації, мала дуже велике значення й відіграла чималу роль в об'єднанні народу та його протидії одному спільному ворогові. Однак для певної частини суспільства з часом це трансформувалось у певний ефект розслабленості, тобто відбулось зниження рівня залученості до процесу протистояння (зокрема інформаційного, волонтерського) через розростання у соціумі нарративу про неминучість української перемоги.

В якості ілюстрації думки автора можна додати уривок із включення в етер національного телемарафону секретаря Ради національної безпеки та оборони України Олексія Данілова від 19 квітня 2022: «Найбільш хибна річ – вважати, що ми вже є переможцями. Проте війна триває і вона буде складною. Путін не відмовляється від своїх намірів знищити нас як державу та наше вище політичне керівництво. Ті завдання, які він накреслив 22–24 лютого, коли Росія почала повномасштабний наступ, не зазнали жодних змін. Те, як ми вигнали їх з Київської, Житомирської, Чернігівської та Сумської областей, стало лише початком. Заспокоїтися можна буде, коли здобудемо остаточну перемогу. Зараз заспокоюватись та розслабляти раніше» (Долотова, 2022).

На думку автора, такий посил до українського народу й особливо розвиненого громадянського суспільства є актуальним і в річницю повномасштабної російсько-української війни.

Також доволі стримано висловлюється стосовно термінів перемоги й військовий аналітик Густав Грессель, кажучи, що війна не закінчиться у 2023 році. Він зокрема посилається на тезу генерала Марка Міллі, голови Об'єднаного комі-

тету начальників штабів, про те що дуже мало ймовірно, що Україна зможе вивести окупаційні війська цього року (Gressel, 2023).

Важливими, на думку автора, є зауваження Олега Сухова – політичного кореспондента видання Kyiv Independent, який зазначає: «Очевидно, що перемога не є автоматичною чи неминучою. Росія зазнала невдач і поразок, але вона все ще є силою, з якою потрібно рахуватися. Російська економіка, військова і політична система поки що зуміли витримати всі удари. Це означає, що і Україні, і Заходу потрібно докласти серйозних зусиль для перемоги... Росія ще може вести війну роками, і перемога України не є неминучою» (Sukhov, 2023).

- Також суттєвою проблемою автор вважає зростання тенденції політичного інфантилізму, який розповсюджується на соціально-економічну, нормативно-правову сферу, а також на вимір процесів державотворення й демократизації в Україні.

Щоб більше коректно дати власне визначення цього явища, не завадить звернутись до витоків цього поняття з точки зору психології. Дослідник Шапар В.Б. у сучасному тлумачному психологічному словнику визначає **інфантилізм** як збереження в психіці та поведінці дорослої людини властивостей, рис, якостей і особливостей, характерних для дитячого віку; затримка в розвитку. Індивід, якому властивий інфантилізм, при нормальному або навіть прискореному фізичному і розумовому розвитку відрізняється незрілістю емоційно-вольової сфери, що виражається в несаможиттєвості рішень і дій, почутті незахищеності, зниженій критичності стосовно себе, підвищеній вимогливості до турботи інших про себе, у різноманітних компенсаторних реакціях (фантазування, що заміщає реальні вчинки, егоцентризм тощо) (Шапар, 2007).

Виходячи з наведеного, автором статті пропонується власне визначення поняття політичний інфантилізм. Отже **політичний інфантилізм** – це нездатність або небажання ідентифікувати та реагувати на актуальні виклики та загрози в державотворчій і політичній площині, установка на ігнорування деструктивних суспільно-політичних тенденцій і процесів, що супроводжується перенесенням відповідальності та/або ролі рятівника одне на одного або на третю сторону.

До факторів, що детермінують прояви феномену політичного інфантилізму в Україні, слід додати такі:

- політична культура суспільства загалом, як певний фон, у якому формується система цінностей, властива тією чи іншою мірою більшості суб'єктів політичних відносин, що визначається особливостями історичного та соціокультурного розвитку;

- причетність суб'єкта до тієї чи іншої соціальної групи чи субкультури, яка є носієм певної політичної свідомості, що визначає процеси соціально-політичної самоідентифікації, пріоритетність тих чи інших орієнтацій, норм та уявлень, що панують у цій групі, особливості політичної соціалізації, рівень залученості у взаємодію з політичною системою.

Як доречно зазначає політолог Олег Саакян, українці більше не мають права бути інфантильними. Слід враховувати той момент, що Україна вже не може бути такою, якою була у довоєнні часи. Він вважає, що народ дозволив собі страшну річ: протягом 30 років ми були не за розміром інфантильні. Адже Україна – найбільша країна Європи. А ми поводитися далеко не так, як повинні були відповідно до розмірів нашої держави (Патер, 2023).

В практичній площині маємо такі ризики прояву політичного інфантилізму:

- установка на нездатність провести ефективні реформи та подолати корупцію на різних рівнях влади та перекладання відповідальності на «колективний Захід», який має, за уявленням значної частини суспільства, не тільки поділитися досвідом боротьби з наявними корупційними схемами та методами протидії появи нових, а й цілком інтегрувати його в державний механізм України.

Як зазначає Андреас Умланд, аналітик Стокгольмського центру східноєвропейських досліджень (SCEEUS) при Шведському інституті міжнародних відносин, центральним для умов продовження допомоги Заходу буде постійне зміцнення Києвом верховенства права та боротьба з корупцією (Umland, 2023);

Дослідник Валерій Пекар вважає, що без реформ Україні не буде надана достатня кількість інвестицій для відновлення й розвитку. При цьому є велика ймовірність впровадження фейкових реформ, які мають лише вигляд прогресивних кроків. Фінансування може відбуватись тільки за умов гарантування економічної свободи й верховенства права (Пекар, 2023).

- замовчування чи недостатня увага до проблем із власне українського проєктування, вироб-

ництва (та його постійного масштабування) зброї та боєприпасів, а отже й своєчасного забезпечення озброєннями й технікою сил оборони України для ефективного виконання завдань. Автор припускає, що в політичній свідомості сформувалась установка на те, що зброя має постачатись лише зі сторони країн-партнерів і організацій-союзників, в той час як власне виробництво виглядає неперспективним і навіть певною мірою приреченим.

В той же час австрійський військовий аналітик Густав Грессель попереджає, що хоча російські збройні сили продовжують боротися з численними проблемами, їхня оборонна промисловість виявилась напорчуд стійкою. Російські потужності з виробництва крилатих ракет зросли під час війни, незважаючи на санкції. Хоча Росія не в змозі поповнити свої дорогі високотехнологічні системи озброєнь новим виробництвом, вона продовжує виробляти низькотехнологічні звичайні системи в потрібному темпі. Незважаючи на прогнози щодо нестачі боєприпасів, російські обстріли українських позицій тривають на рівні, відносно незмінному з жовтня. А російська танкова промисловість, яка перейшла на режим воєнної економіки, випускає 200–250 нових танків Т-72Б3 і Т-90М на рік (Gressel, 2023).

Також військовий аналітик зазначає, що найбільшим стримувальним фактором для української сторони є нестача матеріально-технічних засобів, зокрема бойових машин, яка зростає зі збільшенням втрат. Запасні частини та боєприпаси для багатьох систем радянських часів стають дефіцитними, а їхня доступність залежить від готовності незахідних країн продати наявні у них запаси. Із затягуванням війни ці джерела вичерпуватимуться, і особливо важко передбачити їхню доступність (Gressel, 2023);

- передчасне відновлення політичної конкуренції або початок нового політичного сезону й дискomунікаційні тенденції в соціально-політичному діалозі, які мають конкретний деструктивний вплив на обороноздатність, зовнішньополітичний імідж і консолідованість країни стосовно зовнішнього ворога.

У сучасному суспільстві «синдром дискomунікації» виявляється у різних формах: розірвана комунікація, ускладнена комунікація, незавершена комунікація, конфліктна комунікація, квазікомунікація. Межі, в яких проявляється «синдром дискomунікації» у політичному просторі: це «передозування» комунікацією, з одного боку,

і «комунікативний вакуум» – з іншого. Зрозуміло, що «відсутність» комунікації є так само руйнівною, як і її «надмірність» (Фісанов, 2015);

– відсутність чіткого покрокового плану (який би мотивував і заохочував) стосовно вирішення проблеми повернення громадян України, які були змушені покинути країну через збройну агресію Російської Федерації. З цього випливає й така принципова проблема, яку політична наука визначає як «відтік інтелекту». Згідно з політологічним словником за редакцією М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка, **відплив інтелекту** – суспільне явище, що пов'язане з помітним від'їздом із держави (або регіону) працівників інтелектуальної сфери або високопрофесійних працівників, фахівців, майстрів різних галузей господарства, науки, мистецтва, спорту. Це призводить до зниження потенціалу у відповідному сегменті суспільного життя (економіки, культури, науки, спорту), втрати або обмеження школи, традиції, розробок тощо. Ситуація, сприятлива для відпливу інтелекту, складається відповідно до економічної чи політичної кон'юнктури, коли умови для роботи та реалізації спеціалістів принципово кращі в іншому регіоні, куди спрямовується потік і чим стимулюється від'їзд. Специфічність втрати фахівців така, що вони є цінним ресурсом, який складно або повільно відтворюється і не може бути механічно замінений, на відміну від некваліфікованої робочої сили (Головатов та Антонюк, 2005).

Подальше ігнорування або недостатня увага до зазначеної проблеми може стати однією з причин дедальшої депопуляції українського населення:

– превалювання в медійному просторі установки на те, що вирішення великої кількості проблем зараз не на часі. При цьому спостерігається

відсутність усвідомлення кореляції між необхідністю вирішувати найбільш складні й дестабілізаційні соціальні, економічні, політичні, нормативно-правові питання в кризові періоди історії і здатністю народу відстояти власну державність і право на майбутнє самовизначення й вибір шляхів розвитку.

Висновки

Після ретельного аналізу політичного, економічного, соціального та культурного стану українського суспільства під час повномасштабної російсько-української війни, можна зробити певні висновки.

По-перше, найбільшим викликом для України є нагальна потреба в ефективній боротьбі з корупцією, неефективністю власного ВПК, недосконалістю правосуддя та порушенням прав людини. Це є суттєвою перешкодою на шляху до стабільності та процвітання країни.

По-друге, ще одним викликом є недостатня розбудова громадянського суспільства, яке є основою демократичних процесів. Відсутність широкого суспільного діалогу та активної участі громадян у прийнятті рішень спричиняє відчуття безпорадності та відсутності віри в свій вплив на суспільні процеси.

По-третє, важливим викликом для України є потреба у збереженні національної єдності, ідентичності та культурної спадщини, а також відповідальне ставлення до власного майбутнього та майбутнього країни в умовах геополітичної нестабільності. Українському народу вкрай важливо долати зазначені в статті виклики соціально-політичного характеру, зберігати єдність у принципових ціннісних, орієнтирних, світоглядних і державотворчих питаннях, рухатись історичним шляхом набуття власної суб'єктності на зовнішньополітичній арені.

Список використаних джерел

Andreas Umland. How the West Can Help Ukraine: Three Strategies for Achieving a Ukrainian Victory and Rebirth. URL: <https://sceeus.se/en/publications/how-the-west-can-help-ukraine-three-strategies-for-achieving-a-ukrainian-victory-and-rebirth>.

Gustav Gressel. The second year of Russia's war: Scenarios for the Ukraine conflict in 2023. URL: <https://ecfr.eu/article/the-second-year-of-russias-war-scenarios-for-the-ukraine-conflict-in-2023>.

Making Ukrainian Victory Possible. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/making-ukrainian-victory-possible_en.

Oleksandr Turchynov. Ukraine's Security Challenges and the Crisis of Global Order. URL: <https://www.the-american-interest.com/2015/09/22/ukraines-security-challenges-and-the-crisis-of-global-order>.

Oleg Sukhov: What should be done to ensure Ukraine's victory in 2023. URL: <https://kyivindependent.com/opinion/oleg-sukhov-what-should-be-done-to-ensure-ukraines-victory-in-2023>.

Гранатова Катерина. Що таке ІПСО та як росія використовує їх у війні проти України. URL: <https://chas.news/current/scho-take-ipsa-ta-yak-rosiya-vikoristovue-ih-u-viini-proti-ukraini>.

Долотова Даниїла. Олексій Данілов про те, чому зарано говорити про перемогу і що планує РФ на Донбасі. URL: <https://vikna.tv/video/vijna-shhe-ne-zakinchylas-danylov-pro-namiry-rf-shhodo-ukrayiny>.

Емоційно-психологічний стан українців: ключові результати соціологічного дослідження від UIFuture. URL: <https://uifuture.org/publications/emoczijno-psyhologichnyj-stan-ukrayincziv-klyuchovi-rezultaty-socziologichnogo-doslidzhennya>.

Іванов М.С., Алейник В.Г. Російська агресія проти України в 2022–2023 роках: особливості масової комунікації. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/39_2022/23.pdf.

Колоколова М.О. Патерналізм у політичній свідомості українців: характерні прояви та ймовірні причини. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2014. № 1122. С. 59–66.

Комунікація і дисконунікація в умовах розвитку сучасного інформаційного суспільства : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. 24 квіт. 2015 р., Чернівці / відп. ред. В.П. Фісанов. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 184 с.

Латентна політика : навчальний посібник / В.Є. Курілло. 2-е вид., перероб. і доп. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. С. 360.

Патер Олена. Росія спалить себе у багатті війни: які ключові виклики для України на 2023 рік. URL: https://24tv.ua/ru/porazhenie-rossii-poslevoennoe-razvitie-kljuchevye-vyzovy-dlja_n2228757/amp.

Пекар Валерій. Економічний розвиток України неможливий без подолання патерналізму. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ekonomichnij-rozvitok-ukrayini-nemozhlyviv-1676579422.html>.

Пекар Валерій. Поговоримо про неприємні речі. Що нас чекає після перемоги. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/peremoga-ukrajini-pekar-pro-te-shcho-chekae-ukrajinciv-pislya-vijni-novini-ukrajini-50309776.html>.

Політологічний словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. Київ : МАУП, 2005. 792 с.

Свеженцева Ілона. «Бийся, тікай або завмири» – як життя в умовах війни впливає на психоемоційну стабільність людини. URL: <https://suspilne.media/238315-bijsa-tikaj-abo-zavmri-ak-zitta-v-umovah-vijni-vplivae-na-psihoemocijnnu-stabilnist-ludini>.

Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

References

Umland, Andreas. How the West Can Help Ukraine: Three Strategies for Achieving a Ukrainian Victory and Rebirth. URL: <https://sceus.se/en/publications/how-the-west-can-help-ukraine-three-strategies-for-achieving-a-ukrainian-victory-and-rebirth>.

Gressel, Gustav (2023). The second year of Russia's war: Scenarios for the Ukraine conflict in 2023. URL: <https://ecfr.eu/article/the-second-year-of-russias-war-scenarios-for-the-ukraine-conflict-in-2023>.

Making Ukrainian Victory Possible. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/making-ukrainian-victory-possible_en.

Turchynov, Oleksandr (2015). Ukraine's Security Challenges and the Crisis of Global Order. URL: <https://www.the-american-interest.com/2015/09/22/ukraines-security-challenges-and-the-crisis-of-global-order>.

Sukhov, Oleg (2023). What should be done to ensure Ukraine's victory in 2023. URL: <https://kyivindependent.com/opinion/oleg-sukhov-what-should-be-done-to-ensure-ukraines-victory-in-2023>.

Hranatova, Katerina. What is IPSO and how Russia uses it in the war against Ukraine. URL: <https://chas.news/current/scho-take-ipso-ta-yak-rosiya-vikoristovue-ih-u-viini-proti-ukraini>.

Dolotova, Daniela. Oleksiy Danilov on why it is too early to talk about victory and what Russia plans in Donbas. URL: <https://vikna.tv/video/vijna-shhe-ne-zakinchylas-danylov-pro-namiry-rf-shhodo-ukrayiny>.

Emotional and psychological state of Ukrainians: key results of a sociological study by UIFuture. URL: <https://uifuture.org/publications/emoczijno-psyhologichnyj-stan-ukrayincziv-klyuchovi-rezultaty-socziologichnogo-doslidzhennya>.

Ivanov, M.S., Aleinik, V.G. (2022). Russian aggression against Ukraine in 2022–2023: features of mass communication. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/39_2022/23.pdf.

Kolokolova, M.O. (2014). Paternalism in the political consciousness of Ukrainians: characteristic manifestations and probable causes. *Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University*. 1122. 59–66.

Communication and discommunication in the conditions of development of modern information society (2015) : collection of scientific works based on the materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference on April 24, 2015, Chernivtsi / ed. V.P. Fisanov. Chernivtsi : Chernivtsi National University. 184.

Latent policy: textbook (2017). V. Ye. Kurillo. 2nd ed., Revised and supplemented. Mykolaiv : Publishing house of Petro Mohyla ChNU. 360.

Pater, Olena (2023). Russia will burn itself in the fire of war: what are the key challenges for Ukraine in 2023. URL: https://24tv.ua/ru/porazhenie-rossii-poslevoennoe-razvitie-kljuchevye-vyzovy-dlja_n2228757/amp.

Peкар, Valeriy. Economic development of Ukraine is impossible without overcoming paternalism. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ekonomichnij-rozvitok-ukrayini-nemozhlyviv-1676579422.html>.

Pekar, Valeriy. Let's talk about unpleasant things. What awaits us after the victory. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/peremoga-ukrajini-pekar-pro-te-shcho-chekaye-ukrajinciv-pislya-viyni-novini-ukrajini-50309776.html>.

Political Dictionary (2005): Textbook for students of higher educational institutions / Ed. M.F. Golovaty and O.V. Antoniuk. Kyiv : MAUP. 792.

Svyezhtseva, Ilona. "Fight, run or die" – how life in wartime affects a person's psycho-emotional stability. URL: <https://suspilne.media/238315-bijsa-tikaj-abo-zavmri-ak-zitta-v-umovah-vijni-vplivae-na-psihoemocijnu-stabilnist-ludini>.

Shapar, V.B. (2007). Modern explanatory psychological dictionary. Kharkiv : Flag. 640.

VITALIY, ALIEINYK – Ph.D. student of specialty 052 Political Science Department of Political Sciences Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine)

E-mail: vitalii.alieinyk@chmnu.edu.ua

ODCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-5319-7212>

**THE MAIN CHALLENGES FOR UKRAINE
DURING THE FULL-SCALE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR
(IN THE CONTEXT OF THE STUDY OF POLITICAL CONSCIOUSNESS OF SOCIETY)**

Abstract

This article examines the main socio-political and ideological challenges that Ukraine faces during the full-scale Russian-Ukrainian war and may hypothetically face after its end. It analyzes Russian aggression as the implementation of the decisions of the Russian political leadership to wage a colonial war, accompanied by annexations and denial of the rights of the Ukrainian nation to exist. The article emphasizes that Russia continues to use military force as the main instrument of its foreign policy, along with aggressive propaganda and information and psychological special operations that provoke hostility and genocide against the Ukrainian nation. The article emphasizes the need to analyze, forecast and respond on time to the main challenges that Ukraine may face on its way to defeating the aggressor and developing its statehood, emphasizing the importance of economic and social well-being of the population, long-term security guarantees and the evolution of the political consciousness of society.

Keywords: political consciousness, the political culture of society, national security, Russian-Ukrainian war, information, and psychological special operations.

© The Author(s) 2023

This is an open access article under

the Creative Commons CC BY license

Received date 17.03.2023

Accepted date 01.04.2023

Published date 17.04.2023

How to cite: Алейник, Віталій. Головні виклики для України під час повномасштабної російсько-української війни (в контексті дослідження політичної свідомості суспільства). *Humanities studies : Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica", 2023. 15 (92). P. 133–141.

doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-15-92-16>